

inspiratie/

HET ALGEMEEN BELANG BEHEREN

ANALYSE

Geoffroy Lauvau,
doctor in de politieke filosofie

Het samenvallen van een politieke en een economische crisis zorgt voor een situatie waarin sociale relaties niet langer op basis van solidariteit kunnen ontstaan. Er zijn echter redenen om er optimistisch over te zijn dat we er als maatschappij in zullen slagen om ons bewust te worden van het probleem en het algemeen belang te dienen. En ondanks sommige hardnekkige vooroordelen zal de oplossing misschien wel komen van de bedrijfswereld.

Het boek *Kapitaal in de 21ste eeuw* van Thomas Piketty is een verrassende bestseller. In het meer dan duizend pagina's tellende boek, dat grotendeels geschreven is in technisch vakjargon, vecht de auteur de juistheid aan van heel wat principes en werkwijzen van het hedendaagse kapitalisme. Daarbij moeten we kapitalisme zien als een model waarin de rijkdommen moeten worden beheerd volgens de eisen van aandeelhouders in een economische context die steeds meer gefinancialiseerd en gedematerialiseerd wordt. De auteur treedt de critici van de Washington Consensus bij. Dat (ultra)liberale beleid voor de geglobaliseerde economie dateert van de jaren 80 van de vorige eeuw en werd aan het begin van de jaren 90 het fundament van het economische beleid van het Internationaal Monetair Fonds en de Wereldbank, maar ligt nu steeds meer onder vuur. De kritiek is vooral afkomstig van een aantal andere succesauteurs zoals Joseph Stiglitz (*The Roaring Nineties*) en Amartya Sen (*L'économie est une science morale*), en kan inderdaad gezien worden als een aanklacht tegen een liberaal economisch beleid. Indirect rijst dan ook de fundamentele vraag naar de zin van de economie, meer bepaald de manier waarop de toenemende ongelijkheid het sociale contract zo sterk ondermijnt dat mensen

met een andere levensstandaard moeite hebben om hun plaats te vinden in de samenleving. Dat probleem wordt steeds prangerender, aangezien de verzorgingsstaat lijkt te verdwijnen, terwijl het verlies van vertrouwen in het beleid vaak zorgwekkende, religieus gemotiveerde en sectaire bewegingen doet ontstaan in moderne gesecculariseerde samenlevingen waar het afnemende belang van religie het einde van de traditionele moraal inluidt.

EEN SAMENLEVING DIE PROBEERT SAMEN TE LEVEN

Het algemeen belang lijkt te verdwijnen, en noch de economische spelers, noch de samenleving hebben daar uiteindelijk belang bij, aangezien dat evenmin bevorderlijk is voor de productie van rijkdom en een sociaal klimaat van vertrouwen. Overigens, en dat is de hypothese waarop dit artikel steunt, zou het geen slecht idee zijn om in de behoefte aan zingeving meer te zien dan louter toeval, en zouden wij de kans moeten grijpen om raakpunten te zoeken tussen de twijfels over een economie die de doelstelling van haar rijkdom heeft verloren en de bezorgdheid van een maatschappij die op zoek is naar een samenlevingsvorm waarin iedereen zijn plaats krijgt. Die hypothese is niet alleen maar ingegeven door intuïtie: als het voor de maatschappij essentieel is dat het algemeen belang wordt gediend, maar diegenen die dat traditiegetrouw deden daar niet langer toe in staat zijn (de moraal, de markt en de staat), waarom zouden wij dan geen gezamenlijke antwoorden zoeken op de economische, morele en politieke spanningen? Die stelling is intuïtief verdedigbaar omdat de groeiende kloof tussen de productie en het beheer van de rijkdommen enerzijds en het opbouwen van een harmonische samenleving op termijn anderzijds, slechts leidt tot een wantrouwige samenleving, terwijl een kapitalistische samenleving gebaseerd is op de overtuiging dat economische en politieke vrijheid kunnen en moeten samengaan.

OPKOMST VAN EEN COLLECTIEVE ETHIEK

Er zijn enkele redenen waarom we er optimistisch over mogen zijn dat we ons als maatschappij bewust zullen worden van het probleem en het algemeen belang zullen kunnen dienen.

Eerst en vooral maken we ons geen illusies meer over de bijdrage van overheden en bedrijven aan het algemeen belang. De val van het communisme en het einde van een strikt keynesiaans en interven-

naar levenskwaliteit dan naar rijkdom, lijkt de roep om aandacht voor het algemeen belang ten slotte een verschijnsel dat komt uit de samenleving in het algemeen, en uit het beroepsleven in het bijzonder. Deze drie grote signalen (wantrouwen tegenover staat en markt, collectief ethisch bewustzijn en de zoektocht naar levenskwaliteit) vonden trouwens al snel weerklank. De inspanningen om de maatschappelijke verantwoordelijkheid van ondernemingen in normen vast te leggen

BEHEER VERSUS BEHEREN VAN HET ALGEMEEN BELANG

Twee denksporen kunnen helpen om ondernemingen op het pad naar het algemeen belang te brengen.

We maken een onderscheid tussen het beheren van het algemeen belang en het beheer van het algemeen belang. Beheer verwijst namelijk naar een statische wetenschap, een hiërarchische en theoretische kennis die bedrijfsleiders een patriarchale beslissingsverantwoordelijkheid geeft die overeenstemt met de autoriteit van de 'goede huisvader'. In lijn met de afschaffing in het Franse recht van de notie 'beheer als goede huisvader' in 2014, hebben ondernemingen misschien goede redenen om zich te ontdoen van dat patriarchale beheer, omdat werknemers steeds meer betrokken willen worden bij de strategische beslissingen van hun onderneming, en misschien ook door de roep naar responsabilisering van alle belanghebbenden van ondernemingen. Het beheren van het algemeen belang wordt op die manier een essentiële dimensie van een onderneming, die zichzelf niet enkel meer mag zien als een strikt piramidale instelling, vooral omdat decentralisatie van het beslissingsproces economisch efficiënt kan zijn, zoals Marc Fleurbaey aantoonde in zijn boek *Capitalisme ou démocratie* over de democratisering van ondernemingen. Beheren vereist dus dat ondernemingen zich ervan bewust worden dat zij een positieve impact kunnen hebben op hun omgeving.

Vanuit die optiek wordt het Duitse medezeggenschapsmodel, dat sinds 1951 is ingeschreven in de wet en aan de basis ligt van het economische succes van Duitsland, momenteel opnieuw naarstig bestudeerd. Het Duitse model is namelijk een praktisch voorbeeld van meer consensueel bestuur, waarbij ondernemingen vlot en efficiënt kunnen worden bestuurd omdat rekening wordt gehouden met de stem van de werknemers.

“Het algemeen belang lijkt naar de achtergrond te zijn verbannen, en noch de economische spelers, noch de samenleving hebben daar uiteindelijk belang bij.”

Geoffroy Lauvau, *doctor in de politieke filosofie*

tionistisch economisch beleid tonen aan dat het niet langer mogelijk is de staat te zien als rechter en scheidsrechter in het maatschappelijke spel. Voorts zorgen het einde van het geloof in zelfregulerende markten en het verdwijnen van de illusie dat zoiets bestaat als een deugdzaam egoïsme ertoe dat mensen en instellingen terug verantwoordelijkheid moeten opnemen voor hun daden.

Daarnaast moeten mensen door de ontwikkeling van een collectieve ethiek, die wordt bevorderd door het ontstaan van een ecologisch bewustzijn en de vaststelling van de negatieve gevolgen van groei in een geglobaliseerde context, erkennen dat zij een wereld en een aarde delen, en dat het algemeen belang niet langer een luxe is, maar een noodzaak.

In een context die vaak 'postmodern' wordt genoemd, waarin de verhouding van individuen tot hun eigen goederen niet langer strikt consumptiegedreven is en waarin individuen eerder op zoek zijn

is daarbij een afspiegeling van een onderliggende dynamiek die de maatschappij vragen doet stellen over haar verhouding tot het algemeen belang.

Het toekennen van labels aan ondernemingen die zich verantwoord gedragen, zal echter niet volstaan om de benadering van het algemeen belang te veranderen, omdat labels maar al te vaak een loos opschrift zijn dat vooral goed oogt, terwijl minder constructieve praktijken verborgen blijven.

Momenteel wordt vertrouwd op ondernemingen om het algemeen belang te dienen. Daarbij moeten we ondernemingen zien als organisaties van mensen die werken in een veranderde omgeving, wat betekent dat er in het personeelsbeleid rekening mee moet worden gehouden dat een onderneming niet alleen een plek is waar iedereen zich wil ontwikkelen en ontplooiën, maar ook een organisatie die een doorslaggevende, maatschappelijke rol moet vervullen.

De zoektocht naar nieuwe beheersmethoden voor ondernemingen gaat diverse richtingen uit. Zo is Google ondanks de kritiek die zijn bestuursmodel kan oproepen, een pionier op het gebied van personeelsmanagement. De onderneming besteedt bijvoorbeeld bijzondere aandacht aan het welzijn van haar werknemers (ontspannings- en speelruimtes in het bedrijf) en aan haar innovatiepotentieel (ingenieurs mogen 20% van hun tijd gebruiken voor persoonlijk onderzoek). Het is niet langer een utopie te denken dat ondernemingen op een nieuwe manier kunnen bijdragen aan het algemeen belang door ervoor te zorgen dat hun werknemers zich (weer) goed voelen op het werk.

EEN UITDAGING VOOR DE ONTWIKKELING VAN ONDERNEMINGEN

De roep om maatschappelijke responsabilisering verplicht ondernemingen om een maatschappelijke visie te hebben, vooral omdat de economie op spectaculaire wijze evolueert naar een gemeenschaps-economie. De paradigmaverschuiving, die zich uit in nieuwe manieren waarop we delen (autodelen), ons verplaatsen (Uber), recycleren (circulaire economie), financieren (KissKissBankBank) en consumeren (Airbnb), is niet langer een marginaal verschijnsel, en de noodzaak om een intussen multidimensionaal geworden algemeen belang te beheren, is een uitdaging voor de ontwikkeling van ondernemingen. Het algemeen belang beheren, moeten we dan ook bijna letterlijk nemen. Er moet gedeeltelijk afgestapt worden van privébezit, of althans van een visie op privébezit die het algemeen belang schaadt. Het bedrijfsleven kan zich in zekere zin dus zien als een organisatie die de gemeenschappelijke goederen beheert, en iedereen toegang geeft tot die gemeenschappelijke goederen. Het algemeen belang beheren, is voor ondernemingen in de geglobaliseerde kapitalistische economieën dan ook een enorme uitdaging. ■

GEMEENSCHAPSECONOMIE

De term gemeenschapseconomie verwijst naar een nieuwe manier van delen in de hedendaagse kapitalistische samenleving. Het concept omvat de functionaliteitseconomie (delen en hergebruiken van goederen en diensten in plaats van exclusief bezit), de deeleconomie (ruilen, uitwisselen en delen), de contributie-economie (samen produceren en collectieve toegang tot producten bevorderen), gemeenschappelijke levenswijzen (cohousing en coworking), gemeenschappelijke financiering (crowdfunding en leningen tussen particulieren) en open cultuur (gratis toegang tot culturele initiatieven). Hoewel die nieuwe trends afsteken tegen een kapitalisme dat traditioneel op eigendom is gebaseerd, steunen ze misschien niet zozeer op een ethische bewustwording die ervoor zorgt dat marktspelers zich plots ethisch gaan gedragen, maar eerder op veranderingen die nauw verband houden met de crises van het kapitalisme, die mensen verplichten hun economische gedrag te optimaliseren. Een gemeenschapseconomie is op zich dus rendabeler. Aangezien eigenbelang moraliteit niet noodzakelijk uitsluit, kunnen we de gemeenschapseconomie dan ook zien als een netwerkeconomie die de nieuwe technologieën benut en ethisch bewustzijn bevordert, meer bepaald in een context waarin het milieu sterk bedreigd wordt. ■